

Muistio

VN/8088/2019

19.8.2020

Parlamentaarisen vaalityöryhmän kokous 3/2020

Aika 16.6. klo 10.30–12.30

Paikka Etäkokous

Läsnäolijat

Jäsenet

Puoluesihteeri Antton Rönholm, SDP, pj
Puoluesihteeri Riikka Pirkkalainen, Keskusta
Puoluesihteeri Simo Grönroos, Perussuomalaiset
Hallintopäällikkö Timo Elo, Kokoomus (*sijaisena*)
Puoluesihteeri Veli Liikanen, Vihreät
Puoluesihteeri Mikko Koikkalainen, Vasemmistoliitto
Puoluesihteeri Fredrik Guseff, RKP
Puoluesihteeri Asmo Maanselkä, Kristillisdemokraatit
Mikael Jungner, Liike Nyt

Pysyvät asiantuntijat

Ministeri Lauri Tarasti
Professori Kimmo Grönlund, Vaalitutkimuskonsortio
Professori Elina Kestilä-Kekkonen, Vaalitutkimuskonsortio
Johtava lainsäädäntöasiantuntija Kaj von Hertzen, VTV
Ylitarkastaja Jonna Carlson, VTV
Vaalijohtaja Arto Jääskeläinen, oikeusministeriö
Neuvotteleva virkamies Heini Huotarinen, oikeusministeriö

Kutsutut asiantuntijat

Erytisasiantuntija Juuso Oilinki, (*kohta 4*)
Korruptionvastainen yhteistyöverkosto/oikeusministeriö

Sihteerit

Erytisasiantuntija Laura Nurminen, oikeusministeriö
Hallitussihteeri Anna Saarela, oikeusministeriö

Postiosoite

Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite

Besöksadress

Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin

Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi

Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet

E-post, internet

oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

1 Kokouksen avaus, läsnäolijoiden toteaminen

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 10.33 ja totesi läsnäolijat. Hallintopäällikkö Timo Elo edusti kokouksessa Kokoomusta puoluesihteeriksi Kristiina Kokon ollessa estynyt. Todettiin, että erityisasiantuntija, korruptionvastaisen yhteistyöverkoston sihteeri Juuso Oilinki osallistuu kokoukseen kutsuttuna asiantuntijana (asiakohta 4). Todettiin, että kaikki osallistujat ovat paikalla.

2. Esityslistan hyväksyminen

Esityslista hyväksyttiin muutoksitta.

3. Edellisen kokouksen muistio

Edellisen kokouksen muistio hyväksyttiin.

4. Kommenttipuheenvuorot

Lauri Tarasti:

Kokoukseen oli pyydetty kaksi valmisteltua asiantuntijapuheenvuoroa. Lauri Tarasti piti ensin puheenvuoron, jossa hän kertoi näkökulmiaan vaalirahoituslainsäädännön kehittämiseen. Tarasti katsoi ensinnäkin, että vaalirahoitukseen ei tule liittää erillistä rikossäännöstä, koska se avaisi yleisölle vapaan mahdollisuuden tehdä rikosilmoituksia vaalirahoituksesta. Tämä hankaloittaisi poliittista toimintaa. Toisena huomiona Tarasti toi esiin, että sääntelyä kehitettäessä ei tule kohtuuttomasti vaikeuttaa ehdokkaaksi asettumista. Sääntelyn lisääminen johtaa byrokratian lisääntymiseen ja taas uusiin säännöksiin. Jos esimerkiksi kampanjatilin pakollisuudesta päätetään säätää, tulee samalla huomioida muut asiaan liittyvät sääntelytarpeet. Kolmantena huomiona Tarasti totesi, että vaalirahoituksen avoimuus ei ole kiinni vain lain säännöksistä vaan myös poliittisesta kulttuurista eli moraalista. Esimerkiksi kaikkien lahjoituskattoon liittyvien aukkojen tilkitseminen lainsäädännöllä ei ole mahdollista. Tarastin mukaan vaalirahoituslaki on onnistunut muuttamaan toimintakulttuuria tältä osin. Lopuksi Tarasti totesi vielä, että sääntelyssä tulee ottaa huomioon suhteellisuus. Jos kyse on pienistä rahasummista, ei tule käyttää liian järeitä keinoja. Tarastin mukaan VTV:lle ei tule antaa poliisivaltuuksia. Tarasti arvioi, että työryhmä voisi pyrkiä muuttamaan ns. puolueveroon liittyvää tulkintaa, jolloin sitä ei pidettäisi puoluerahoituksena. Tällöin ei tarvittaisi lainmuutosta.

Vastauspuheenvuorossaan Tarastin puheenvuoroon VTV:n Kaj von Hertzen totesi selvyden vuoksi, että VTV ei ole esittänyt tässä yhteydessä vaalirahoitukseen liittyvää rikossäännöstä. Kampanjatilin liittyvästä sääntelytarpeesta von Hertzen totesi, että erilaisia ratkaisumalleja on kansainvälisten esimerkkien perusteellakin lukuisia. Osa vaatii raskaampaa sääntelyä, osa on kevyempiä. VTV:llä on kuitenkin nyt jo oikeus saada kampanjan tiliotteet ja saada tilitiedot. Siinä mielessä kyse ei olisi niin suuresta muutoksesta, vaikka viranomaisen avaisi tilit suhteessa pankkisalaisuuskysymykseen. Von Hertzen totesi myös, että VTV on tietoinen siitä, että vaalirahoituslainsäädäntöön jää väistämättä aukkoja, mutta siitä huolimatta lainsäädäntöä tulee aina pyrkiä parantamaan. Von Hertzen lisäsi vielä, että VTV:n ehdotukset toimivaltuuksista perustuvat

esim. ETYJ:in suosituksiin, ja totesi olevansa yllätynyt siitä, että Tarasti piti niitä puheenvuorossaan poliisivaltuuksiin verrattavina.

Timo Elo kiitti Tarastia puheenvuorosta ja totesi olevansa hänen kanssaan samoilla linjoilla. Elo piti tärkeänä, ettei VTV:n valtuuksia laajennettaisi kolmansiin osapuoliin tai pankkitileihin liittyvin tiedonsaantioikeuksin. Elo totesi kommenttina, että sama lainsäädäntö ei toimi puolue- ja ehdokasrahoitukseen. Elo kysyi, miten Tarasti näkee VTV:n uhkasakkovaltuudet.

Tarasti vastasi, ettei kannata erityisen voimakkaasti VTV:n valtuuksien laajentamista, mutta uhkasakon asettamiseen liittyvää tulkintaa voitaisiin kuitenkin pyrkiä muuttamaan. Tarasti totesi, että uhkasakko on sen uusimismahdollisuuden vuoksi erityisen vakava sanktio.

Korruption torjunnan näkökulmia vaali- ja puoluerahoituskysymyksiin, Juuso Oilinki (Korruptionvastainen yhteistyöverkosto / oikeusministeriö)

Juuso Oilinki kertoi, että Korruptionvastaisen yhteistyöverkoston perustamisen taustalla on GRECO:n antama suositus. Korruptionvastainen yhteistyöverkosto on oikeusministeriön asettama ja koordinoima yhteistyöelin, jonka jäsenet toimivat aktiivisesti korruptionvastaisen työn edistämiseksi. Nyt asetetun verkoston toimikausi on 1.2.2019–31.12.2021. Verkoston kokoonpano on laaja ja siihen kuuluu noin 30 jäsentä eri viranomaistahoista sekä myös kansalaisjärjestöistä, ja esim. Kuntaliitosta. Korruptionvastaisen yhteistyöverkoston tehtävänä on edistää korruptiota ennaltaehkäisevää ja korruptionvastaista toimintaa sekä tehdä korruptionvastaiseen toimintaan liittyviä aloitteita. Lisäksi tehtävinä on lisätä tietoa korruptiosta, korruption torjunnan tärkeydestä ja korruptionvastaista ohjeistuksesta; seurata ja edistää kansainvälisten korruptionvastaisten sopimusten täytäntöönpanoa; edistää korruptiota koskevaa tutkimusta, edistää ja seurata korruptionvastaisen yhteistyöverkoston korruptionvastaista strategiaa.

Oilinki kertoi korruptionvastaisen strategiatyön edistymisestä. Strategia keskittyy kuu-teen osa-alueeseen: viranomaisrakenteiden vahvistaminen ja selkeyttäminen sekä yhteistyön parantaminen; korruptiotietoisuuden lisääminen; läpinäkyvyyden lisääminen; korruptiotapausten paljastumisen tehostaminen; korruption torjuntaan liittyvän lainsäädännön toimivuuden selvittäminen ja kehittäminen sekä korruption ja sen torjuntaan liittyvän tutkimuksen edistäminen.

Verkosto on painottanut työssään poliittisen toiminnan ja vaikuttamisen olevan keskeinen osa demokratiaa. Korruptionvastaisilla toimilla on siten mahdollisuus parantaa poliittisen toiminnan uskottavuutta ja luotettavuutta kansalaisten suuntaan sekä myös lisätä poliittisen toiminnan ymmärrettävyyttä kansalaisille. Ymmärrettävyyden myötä myös kansalaisten kiinnostus poliittista toimintaa kohtaan voisi kasvaa.

Verkosto on työssään nostanut esiin erityisesti seuraavia parannuksia vaali- ja puoluerahoituksen sääntelyyn ja käytäntöihin: 1) Paikallisjärjestöjen kautta kulkevan vaali- ja puoluerahoituksen avoimuutta ja valvontaa tulisi lisätä nykyisestä. 2) Puolueiden paikallisyhdistyksillä tulisi olla velvoite julkaista tilinpäätöstiedot esim. VTV:n sivuilla. 3) Paikallisyhdistykset tulisi ottaa VTV:n valvonnan piiriin.

Lisäksi korruption vastaisia toimia vaali- ja puoluerahoituksessa voitaisiin kehittää parantamalla valvojan tahon eli VTV:n toimintaedellytyksiä ja tehostamalla valvontatoimia. Tätä varten VTV:llä tulisi olla tietojensaantioikeus luottolaitoksilta ja muilta relevanteilta kolmansilta tahoilta. Oilinki totesi valvonnan keinovalikoiman kehittyneen merkittävästi

viime vuosina, minkä vuoksi valvonnan tehostaminen ei välttämättä lisäisi yhtä merkittävästi työkuormaa valvontaa tekeväälle taholle kuin aikaisemmin. Oilinki totesi, että suomalaisessa yhteiskunnassa on useita muitakin tahoja kuin poliisi, joilla on tarvittaessa käytettävissään laajat tarkastusoikeudet esim. Kilpailu- ja kuluttajavirasto sekä verohallinto.

Korruptionvastainen verkosto on esittänyt velvoitetta erillisen vaali-/ kampanjatiilin käyttöön. Verkosto on ehdottanut, että vaalirahoituslakiin lisättäisiin säännös siitä, että kaikissa vaaleissa ehdokkaana oleville henkilöille tulisi avata erillinen pankkitili käytettäväksi vaalitulilla. Ehdokkaalle vaaleissa käytettäväksi osoitetut lahjoitukset tulisi maksaa kyseiselle vaalitulille. Vaali- ja kampanjatiilin käyttöönotto helpottaisi VTV:n työtä. Lisäksi tarjolla on runsaasti kansainvälisiä esimerkkejä, joista voisi ottaa mallia hallinnollisen taakan vähentämiseksi.

Alustusta seuranneessa keskustelussa todettiin, että Oilingin esityksessä oli osin samoja ehdotuksia kuin VTV:llä. VTV:n Jonna Carlson totesi kuitenkin, että kaikki puolueyhdistykset eivät kuulu VTV:n valvonnan piiriin. Valvottavia yhdistyksiä on noin 150 ja valvonnan ulkopuolelle jää suurin osa puolueyhdistyksistä noin 5 000 - 6 000 yhdistystä. Valvottavien piirin lisääminen edellyttäisi lisäresursseja VTV:lle, koska virastolle annettavat tiedot eivät nykyisellään ole koneluettavassa muodossa, vaan niiden käsittely edellyttää manuaalista työtä.

Riikka Pirkkalainen totesi, että vaalirahoitukseen avoimuudessa on menty viime vuosina oikeaan suuntaan ja otettu suuria harppauksia. Kuitenkin työtä pitää edelleen tehdä ja järjestelmää kehittää ja myös puolueiden väliseen tasa-arvoon on kiinnitettävä huomiota. Vaikka puolueet ohjeistaisivatkin ehdokkaitaan, niin on tiedossa, että puolueiden välillä on eroja kampanjakuluja ja -rahoitusta koskevien tietojen saatavuudessa. Myös Veli Liikanen yhtyi näkemykseen, että avoimuuden lisääminen ja vertailuissa pärjääminen vaatii jatkuvaa kehittämistä. Liikasen mukaan tarkasteluja käytäntöihin on tehtävä säännöllisesti ja nyt on hyvä hetki ottaa seuraavia askelia. Kaikkia mahdollisia toimenpiteitä ei nyt esillä.

Keskustelussa Timo Elo toi esiin huolen, että byrokratian lisääminen vähentäisi innostusta poliittiseen osallistumiseen. Hän totesi, että kynnystä asettua ehdolle kuntavaaleissa ei tulisi korottaa. Von Hertzen täsmensi Elolle, että VTV:n ehdottaman kampanjatiilin käyttöönotto ei VTV:n ehdotuksen mukaan koskisi kuntavaaleja.

Juuso Oilinki kommentoi käytyä keskustelua ja vastasi esitettyihin kysymyksiin, ettei verkosto käsittele yksittäisiä korruptioepäilyjä, mutta seuraa korruption kehittymistä yhteiskunnassa yleisesti. Tutkimukset viittaavat Suomen osalta siihen, että korruption näkökulmasta riskialueet liittyvät yksityisen ja julkisen sektorin rajapintoihin. Poliittinen toiminta ja poliittinen päätöksenteko nousevat kyselyissä esiin toiminta-alueina, joissa korruption riski on suuri. Kyse on poliittisen toiminnan uskottavuudesta ja luotettavuudesta kansalaisten silmissä. Jotta toiminta olisi uskottavaa ja luotettavaa, on sitä myös kyettävä valvomaan. Viimeisin pohjoismainen vertailututkimus osoittanut, että Suomessa esiintyy enemmän korruptiota kuin muissa Pohjoismaissa, ja lisäksi Suomi on jäänyt jälkeen kehittämistoimenpiteissä esimerkiksi valvonnan suhteen.

Puheenjohtaja Antton Rönholm kiitti alustuksesta ja totesi, että keskustelua jatketaan syyspuolella. Juuso Oilinki poistui asiakohdan käsittelyn jälkeen, klo 11.38.

5. Vaalirahoitusasiat

Kokouksessa käsiteltiin toinen osuus työryhmän vaali- ja puoluerahoituskokonaisuudesta. VTV:n Kaj von Hertzen alusti seuraavista kysymyksistä, minkä jälkeen käytiin keskustelua. Taustaksi oli toimitettu VTV:n muistio.

Tulisiko VTV:llä olla oikeus saada vertailutietoja kampanjaan tukea antaneilta ja kampanjalle palveluita tai tuotteita toimittaneilta? Tulisiko vastaava oikeus saada vertailutietoja koskea myös puolueiden saamaa rahoitusta?

Von Hertzen totesi, että vaalirahoituslain 8 §:ssä säädetään ehdokkaalle velvollisuus antaa lisätietoja ja selvityksiä ilmoituksensa oikeellisuudesta. Velvollisuus kohdistuu vain ehdokkaaseen, ei muihin. Ehdokas voidaan pakottaa uhkasakolla korjaamaan ilmoitustaan vain, jos se on käytännössä todistettu olennaisilta kohdiltaan ilmeisen virheelliseksi tai puutteelliseksi. Vahvankaan epäilyn tilanteessa VTV:llä ei ole oikeutta saada kampanjalle palveluja tai tavaraa toimittaneilta vertailutietoja ehdokkaan ilmoittamien tietojen todenmukaisuuden varmistamiseksi. Kyseessä on merkittävä valvonnan rajoitus. On esiintynyt tapauksia, joissa ilmoituksen tietoihin on kohdistunut epäilyjä, eikä tarkkoja lukuja ole voitu tarkistaa. Nykytilanteessa mediayhtiöllä voi olla paremmat tiedot kampanjan kuluista kuin valvovalla viranomaisella. Oikeus vertailutietojen saamiseen on ollut esillä ETYJ:n suosituksissa Suomelle ja tarkastusvaliokunnassa. Valvovan viranomaisen oikeus vertailutietojen saamiseen on jo käytössä 43 %:ssa EU-maista, esim. Irlanti, Espanja. Myös puoluelain puolella VTV:llä on ainoastaan oikeus tarkastaa valvottavien tilinpitoa ja varojen käyttöä. Jos oikeus vertailutietojen saamiseen annetaan, se tulisi toteuttaa samankaltaisena vaalirahoituslaissa ja puoluelaissa. VTV ehdottaa, että sille annettaisiin oikeus pyytää sellaisia lisätietoja ja selvityksiä, jotka ovat tarpeen ilmoitusten oikeellisuuden selvittämiseksi, sellaisilta tahoilta, jotka ovat antaneet ehdokkaalle tai puoluelain valvottavalle tukea, lainaa tai toimittaneet palveluita ja tavaroita. VTV:n mielestä tällainen oikeus saattaisi sellaisessa tilanteessa, jossa mediassa nousee esiin vaalirahoituskohu, olla omiaan rauhoittamaan tilannetta, kun VTV:llä olisi kunnolliset mahdollisuudet selvittää tilannetta, eikä se jäisi vain median ja mahdollisesti poliisiin tehtäväksi. Asmo Maanselän esittämään kysymykseen siitä, missä tilanteessa kolmannen tahon pitäisi toimittaa VTV:lle tietoja, von Hertzen totesi, että VTV voisi pyytää tietoja siinä tilanteessa, että ilmoitukseen liittyy epäily, esim. ehdokkaan ilmoittelua ollut niin paljon, ettei vaikuta uskottavalta hänen ilmoittamiinsa tietoihin nähden tai mediassa on herännyt keskustelua aiheesta. Ehdotus ei siis tarkoita automaattista ilmoitusvelvollisuutta palveluntarjoajille.

Antton Rönholm ja Veli Liikanen suhtautuivat lähtökohtaisesti positiivisesti ehdotukseen vertailutietojen saamisesta. Tietoa täytyy olla saatavilla, jotta voidaan selvittää epäilyt siitä, että ehdokas on jättänyt ilmoittamatta ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvia kuluja. Liikanen totesi, että VTV:n oikeus vertailutietojen saamiseen on suoraan mainittu hallitusohjelmassa, ja että tavoitteen edistämiseen tulisi löytää toinen keino, jos tämä ehdotus ei saa kannatusta. Mikael Jugner totesi, että ehdotuksella ratkotaan ongelmaa, että häikäilemätön ehdokas saattaa olla piittaamatta vaalirahoitukseen liittyvistä säännöistä. Pelkkä tietojensaantioikeus kolmansilta osapuolilta poistaisi mahdollisuuden olla välittämättä annettujen tietojen oikeellisuudesta.

Fredrik Guseff totesi, että kyseessä on iso kysymys, jossa laajennettaisiin merkittävästi VTV:n toimivaltaa. Oikeus vertailutietojen saamiseen voi olla tarpeen joissakin tilanteissa, mutta on syytä harkita tarkkaan, kuinka laajasti ja missä tilanteissa.

Simo Grönroos suhtautui varauksella ehdotukseen ja pohti, voisiko oikeus vertailutietojen saamiseen johtaa siihen, että jokin palveluntarjoaja ei halua tarjota palveluita tietyille puolueille. Hän totesi, että yksityisyydensuoja on tärkeää myös poliittisessa maailmassa. Timo Elo piti ehdotusta erittäin ongelmallisena ja lain hengen vastaisena. Hän totesi, että vaalirahoituksesta vastaavat ehdokkaat, eivät lahjoittajat tai palveluntarjoajat.

Puheenjohtaja veti keskustelun yhteen toteamalla, että ehdotukseen palataan syksyllä.

Tulisiko VTV:lle antaa oikeus saada tietoja, asiakirjoja, aineistoja ja virka-apua muilta viranomaisilta ja viranomaistehtäviä hoitavilta muilta tahoilta ehdokkaan vaalirahoituslaissa ja puoluelaisissa säädettyjen valvontatehtäviensä hoitamista varten?

VTV tarvitsee vaali- ja puoluelain valvontatehtäviä varten merkittävästi apua muilta viranomaistahoilta, esimerkiksi ilmoitusvelvollisten osoitteita Digi- ja väestötietovirastolta, valvottavien sääntöjä ja muita rekisteritietoja PRH:lta, haastemiespalveluita käräjäoikeuksilta, jäljennöksiä lehdistä kansalliskirjastolta. VTV:lle on säädetty laissa VTV:stä hyvin laajat oikeudet tietojen ja virka-avun maksuttomaan ja viivästyksittömään saamiseen muilta viranomaisilta. Ainakin osa näistä oikeuksista on kuitenkin muotoiltu niin, että ne koskevat tilannetta, kun viranomainen on itse VTV:n tarkastettavana. Siten ne eivät koske tilannetta, jossa viranomaista itseään ei tarkasteta tai kyseessä olevaa viranomaistehtävää hoitaa valtionhallinnon ulkopuolinen taho kuten kansalliskirjasto, joka kuuluu Helsingin yliopistoon. Esimerkiksi haastemiespalvelua tarvittiin vuoden 2017 kunnallisvaaleissa 273 kertaa, joten kyseessä on merkittävä asia.

VTV ehdottaa, että vaalirahoituslakiin ja puoluelakiin lisättäisiin samankaltaiset pykälät VTV:n oikeudesta saada muilta viranomaisilta ja viranomaistehtäviä hoitavilta viivytyksettä ja maksutta sellaisia tietoja, asiakirjoja ja palveluita virka-apuna, jotka ovat tarpeen VTV:lle näissä laeissa säädettyjen valvontatehtävien hoitamiseksi, kuin jo on käytössä VTV-laissa koskien VTV:n valtiontalouden tarkastustehtävää. Muutoksella varmistettaisiin, ettei puoluelaisissa ja vaalirahoituslaissa säädetyn valvontatehtävän suorittaminen jää riippuvaiseksi taloudellisista resursseista tai oikeuksista.

Asmo Maanselkä pyysi esimerkkejä tilanteista, joihin ehdotuksessa viitataan. Kaj von Hertzen kertoi, että laskutuspuoli erityisen ongelmallinen nykykäytännössä, koska viranomaiset joutuisivat laskuttamaan toisiaan. Von Hertzen kertoi esimerkkinä myös tapauksesta, jossa VTV:lle oli tullut ilmianto, jonka mukaan ehdokkaan antamat tiedot eivät pitäisi paikkansa. Kyseisessä tilanteessa Kansalliskirjastolta pyydettiin paikallislehtiä mainostietojen tarkastamista varten paikallislehdistä, mutta lehdet oli lähetetty pois mikrofilmausta varten eikä materiaaleja voitu toimittaa tarkastusta varten, mistä syystä VTV:stä jouduttiin tekemään virkamatka, jotta tutustuminen paikallislehtiin paikallisessa kirjastossa oli mahdollista.

Keskustelussa esitettyä muutosta pidettiin mahdollisena eikä sitä vastustettu. Riikka Pirkkalainen totesi, että viranomaisten välisen tiedonkulun mahdollistaminen ei ole työryhmän toimeksiannon kannalta keskeinen prioriteetti. Antton Rönholm totesi, että muiden viranomaisten näkemykset asiaan voidaan selvittää viimeistään lausuntokierroksen yhteydessä.

Tulisiko muulla oikeushenkilöllä kuin puolueella olla samoja velvollisuuksia rahoituksen avoimuuteen kuin puolueella?

Von Hertzen totesi, että puoluelain tukeen ja kampanjakuluihin liittyvät velvollisuudet ja rajoitukset koskevat nyt vain rekisteröityä puoluetta. Liike Nyt esimerkiksi osoitti, että politiikkaan ja vaaleihin voi tulla mukaan toimija, joka ei ole rekisteröitynyt puolueeksi ja jota nämä velvoitteet eivät koske, edes vaikka se itse haluaisi. Liike Nyt on sittemmin rekisteröitynyt puolueeksi, mutta tilanne voi toistua tulevaisuudessa jonkun muun kohdalla. Asian voi nähdä ainakin kahdesta näkökulmasta: Toisaalta nykytilanne mahdollistaa politiikkaan osallistumisen ilman rajoituksia tuen ottamiseen eikä toimijan tarvitse julkaista tietoja kampanjakuluista ja rahoituksestaan, jolloin se on puolueeksi rekisteröimättömiä koskeva aukko lainsäädännössä. Toisaalta kaiken puoluelain sääntelyn kohdistumisen vain puolueisiin voi nähdä korostavan puolueiden asemaan politiikan keskeisenä toimintayksikkönä. VTV:llä ei viranomaisena ole tähän asiaan kantaa, mutta se haluaa kiinnittää työryhmän huomiota asiaan. Näin työryhmä voi päättää, onko nykytila hyvä vai halutaanko siihen muutosta.

Työryhmä keskusteli siitä, minkälaisella lainsäädäntöratkaisulla voitaisiin turvata se, että puolueen lailla toimivia yhteisöjä koskisivat samat velvoitteet kuin puolueita. Todettiin, että konkreettista muotoiluehdotusta olisi tarpeen miettiä. Mikael Jungner piti yhtenä vaihtoehtona, että puolueen kaltaisille yhteisöille tarjottaisiin mahdollisuus hakeutua puoluelainsäädännön piiriin.

Arto Jääskeläinen piti todennäköisenä, että tapaukset, joissa yhteisö toimii puolueen tavoin pyrkimättä puolueeksi, jäävät harvinaiseksi.

Tulisiko ehdokas-, luottamushenkilö- ja kansanedustajamaksut lisätä luetteloon asioista, joita ei pidetä puolueelle annettuna tukena?

Monet puolueet keräävät vakiintuneesti luottamustehtävissään toimivilta erilaisia ehdokas-, luottamushenkilö- ja kansanedustajamaksuja, jotka ovat toistuvasti tulleet esiin myös VTV:n valvontakäytännössä. Maksut tuntuivat lain sanamuodon valossa täyttävän hyvin tuen määritelmän, mutta ne on tällä hetkellä pyritty tulkitsemaan puoluelain 8 §:n 2 momentin 2 kohdan nojalla tavanomaiseen järjestötoimintaa kuuluvaksi eräksi ja siten ei tueksi.

Tilanne on kuitenkin ongelmallinen, koska noudatettu tulkinta ei ole yksiselitteinen ja vahva. Asiaan liittyy myös tarkastusvaliokunnan kannanotostakin ilmenevä vahva tahto, ettei mainittuja eriä pidettäisi tukena. Tulkinnanvaraisuuden poistamiseksi oikeudellisesti moitteettomalla tavalla VTV ehdottaa, että puoluelain 8 §:n 2 momentin luetteloon eristä, joita ei pidetä tukena, lisättäisiin oma kohtansa ehdokas-, luottamushenkilö- ja kansanedustajamaksuista. Myös tarkastusvaliokunta on kannattanut tulkinnanvaraisen kysymyksen pysyvää ratkaisemista lainsäädäntömuutoksella.

Esitystä kannatettiin laajasti. Asmo Maanselkä kysyi, miten ehdotus vaikuttaisi kansanedustajien verovähennyksiin ja Antton Rönholm toivoi tätä selvitettäväksi.

Tulisiko edellä mainittuun listaan lisätä myös EU-instituutioiden ja muiden vastaavien kansainvälisten järjestöjen talousarvioon perustuvat tavanomaiset suoritukset (esim. matkakulujen korvaus)?

Von Herten kertoi, että VTV:n valvontakäytännössä on toistuvasti havaittu tilanteita, joissa puolueiden jäseniä on käynyt esim. EU-instituutioissa tai Pohjoismaiden neuvostossa, ja puolue on saanut näiden instituutioiden sääntöjen mukaisia korvauksia matkakuluista. Erät täyttävät kuitenkin puoluetuen määritelmän ja ulkomailta tulevana ne ovat kiellettyä tukea. Von Herten totesi, että ulkomaisen tuen kiellolla ei oletettavasti ole lähtökohtaisesti tarkoitettu tämän tyyppisiä eriä, joihin ei liity pyrkimystä asiattomaan vaikuttamiseen. Sen vuoksi VTV ei näe estettä niiden lisäämiselle omaksi kohdaksi puoluelain 8 §:n 2 momentin luetteloon eristä, joita ei pidetä tukena. Sopiva muotoilu voisi olla: "EU-instituutioiden ja muiden kansainvälisten järjestöjen talousarvioon perustuvia eriä." Näin se rinnastuisi momentin 6 kohdassa jo olevaan valtion ja kunnan talousarvioon perustuvia eriä koskevaan poikkeukseen. Pelkän tulkinnan keinoin näitä eriä ei VTV:n mielestä voi voimassa olevan lain nojalla olla tulkitsematta tueksi. Lainmuutos tarvitaan, jos niitä ei haluta pitää tukena.

VTV:n ehdotus sai työryhmän jäseniltä tukea. Esiin nousi myös kysymys ns. läpilaskuttavien erien roolista vaali- ja puoluerahoituksen kannalta ylipäätään. Läpilaskutuserien kohtelua vaali- ja puoluerahoituksena pidettiin ongelmallisena.

Simo Grönroos piti tärkeänä, että ulkomailta tulevien rahavirtojen osalta pysytään tarkkana ja seurataan esimerkiksi sitä, missä ehdokkaat ovat käyneet lobbattavana.

Heini Huotarinen totesi, että vaali- ja puoluelainsäädännön tarkastamista valmistellut työryhmä käsitteli kysymystä vuonna 2015. Työryhmä totesi, että tarkastusvaliokunnan esiin ottamat tilanteet liittyvät ennen muuta avustuksiin, jotka myönnetään kustannusperusteisesti menojen korvaamiseen. Työryhmän mukaan tarkoituksena lainmuutoksissa ei ole ollut sulkea pois tämänkaltaisia suorituksia, vaan niiden voitaisiin katsoa olevan tavanomaiseen järjestötoimintaan kuuluvia käyvän arvon mukaisia suorituksia. Työryhmä katsoi, että valtioiden välisten kansainvälisten järjestöjen talousarviosta maksettua avustusta matka- ym. kuluihin ei tulisi pitää kiellettyinä tukena. Huotarinen kysyi, miten työryhmän mietinnössä esitetty tulkinta on näkynyt VTV:n valvontatoiminnassa. Von Herten totesi, että VTV:n mielestä tulkintaa ei voida voimassaolevan säännöksen kannalta muuttaa tällä perusteella.

Mikko Koikkalainen poistui asiakohdan käsittelyn aikana, n. klo 12.20.

Tilinpäätösasiakirjojen muutostarpeet

Von Herten kertoi, että puoluelain 9 §:ssä on säädetty, mitä tilinpäätösasiakirjoja puolueiden ja muiden puoluelain mukaisten valvottavien on toimitettava VTV:lle. Esimerkiksi puolueen on toimitettava tilintarkastuskertomus, toimintakertomus, tasekirja ja 9 a §:n 1 momentissa tarkoitettut tiedot ja selvitykset. Sittenkin kirjanpitolaisissa ja tilintarkastuslaisissa on tapahtunut muutoksia, jotka vaikuttavat edellä mainittuihin asiakirjoihin. Nykyisin toimintakertomuksen laatimista ei enää vaadita kaikilta. Lisäksi nykyisin osalla ilmoitusvelvollisista voi olla ainakin toisen tilintarkastajan sijasta toiminnantarkastaja, joka antaa toiminnantarkastuskertomuksen. VTV ehdottaa toimitettavien asiakirjojen luetteloon kahta muutosta. Velvollisuus toimittaa toimintakertomus olisi vain, jos laki tai yhteisön säännöt edellyttävät sen laatimista tai jos sellainen on muusta syystä laadittu. Toiminnantarkastuskertomus lisättäisiin toimitettavien asiakirjojen luetteloon, jos sellainen on laadittu.

Työryhmällä ei ollut vastalauseita VTV:n ehdottamaan muutokseen. Puheenjohtaja totesi, että VTV:n esittämällä näkemyksellä voidaan edetä.

Tulisiko puoluelain velvollisuutta toimittaa tilinpäätösasiakirjoja selkeyttää, kun yhdistys on ollut puolerekisterissä vain osan tilikaudesta?

VTV:n valvontakäytännössä on katsottu, että velvollisuus asiakirjojen toimittamiseen koskee koko sitä aikaa, joka puolerekisterissä ollaan. Koska tilinpäätöksestä ei voi irrottaa muutaman kuukauden osuutta, on edellytetty, että tilinpäätösasiakirjat on toimitettava myös koskien sellaista tilikautta, jona puolerekisteriin on tultu tai siitä lähdetty. Puoluelain sanamuoto ei kuitenkaan ole varsinkaan puolerekisteristä kesken tilikauden lähtevän osalta yksiselitteinen, koska säännös on muotoiltu niin, että "Puolue toimittaa...". Puolerekisteristä poistettu tai poistunut organisaatio ei kuitenkaan enää ole puolue. VTV ehdottaa, että lakia selkiytettäisiin lisäämällä maininta, että velvollisuus tilinpäätösasiakirjojen toimittamiseen koskee myös sellaista tilikautta, josta osa on oltu puolerekisterissä.

Kukaan työryhmän jäsen ei vastustanut ehdotusta. Puheenjohtaja totesi, että kyseessä lienee melko harvinainen tilanne, mutta koska ehdotukselle ei ole vastustusta, sitä olisi mahdollista edistää.

Tulisiko julkisuuslain sanamuotoa selkeyttää tarkastus- ja valvontasalaisuuden osalta?

Julkisuuslain ns. tarkastussalaisuutta koskevaan salassapitoperusteeseen lisättiin vaalirahoituslain uudistuksen yhteydessä vaalirahoituksen peruste. VTV:n käsityksen mukaan tarkoituksena oli, että asiakirjat, jotka sisältävät ehdokkaan vaalirahoituksesta annetun lain nojalla valtionalouden tarkastusvirastolle annettuja tietoja kampanjatileistä, sekä vastaavat muut selvitykset vaalirahoituksesta ja vaalikampanjan kuluista olisivat salassapidettäviä ilman muita ehtoja. Pykälän sanamuoto jäi kuitenkin tulkinnanvaraiseksi pykälän vanhemman osan lopussa olevan salassapitoa lieventävän sivulauseen vuoksi. Tämä epäselvyys ilmenee erilaisina tulkintoina oikeuskirjallisuudessa, jossa asiasta on esitetty kaksi eri kantaa. Julkisuuslain vaalirahoitusta koskeva salassapitoperuste on säädetty nimenomaan vaalirahoituslainsäädännön uudistuksen yhteydessä. Valvontakokemuksen perusteella vaalirahoitusilmoitusten tausta-aineiston pysyminen luottamuksellisena on monille poliitikoille hyvin tärkeää.

Anna Saarela kertoi, että työryhmän sihteerit ovat keskustelleet kysymyksestä oikeusministeriön julkisuuslakiasiantuntijoiden kanssa. Hallitusohjelmaan on kirjattu julkisuuslain uudistustarve, jota valmistelemaan on tarkoitus asettaa työryhmä. VTV:n esiin nostama julkisuuslain selkeytystarve voitaisiin ottaa käsittelyyn julkisuuslakia uudistavassa työryhmässä.

Huomioon ottaen vielä julkisuuslakiasiantuntijoiden julkisuusmyönteisen tulkintavan, VTV pitää toivottavana vaalityöryhmän kannanottoa sen puolesta, että kohtaa tulisi selkiyttää salassapidon varmistavaan suuntaan, vaikka muutosehdotus tehtäisiin jossain muussa julkisuuslakia käsittelevässä työryhmässä.

Esitystä pidettiin kannatettavana ja sen toivottiin edistyvän julkisuuslakityöryhmän käsittelyssä.

6. Vaalirahoituksen ennakkoilmoitukset

Asiakohdan käsittely siirrettiin elokuun kokoukseen, koska kokousaika oli jo käytetty ja useampi jäsen joutui poistumaan.

7. Muut asiat

Toivottiin materiaaleja aikaisemmin jäsenille mahdollisuuksien mukaan.

8. Kokouksen päättäminen

Kokous päätettiin 12.33.